

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT
LEUVEN

LUCAS

Analyse van de effectiviteit van de inkomensvervangende en integratietegemoetkomingen

Bram vermeulen
Prof. Dr. Koen Hermans

Colloquium Handilab
06/12/2012

- Onderzoek HANDILAB:
 - 1) Effectiviteit van de inkomensvervangende en integratietegemoetkomingen
 - ➔ Uitgevoerd door LUCAS – Centrum voor Zorgonderzoek en Consultancy, KU Leuven
 - 2) Arbeidsmarktsituatie van personen met handicap
 - ➔ Uitgevoerd door Centrum voor Sociologisch Onderzoek, KU Leuven

- in opdracht van de POD Wetenschapsbeleid en de FOD Sociale Zekerheid

- Effectiviteit tegemoetkomingen onderzocht door middel van representatieve survey bij 1.118 uitkeringsgerechtigden IVT/IT

Behoeftetoetste sociale bijstand gericht op een specifieke doelgroep. De uitkering kan aangevraagd worden tussen 21 en 65 jaar, maar de uitbetaling loopt verder na 65 jaar.

inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT)

- verdienvermogen is verminderd tot een derde of minder van wat een valide persoon door te werken kan verdienen
- deze personen onvoldoende rechten opgebouwd om in aanmerking te komen voor een sociale zekerheidsuitkering

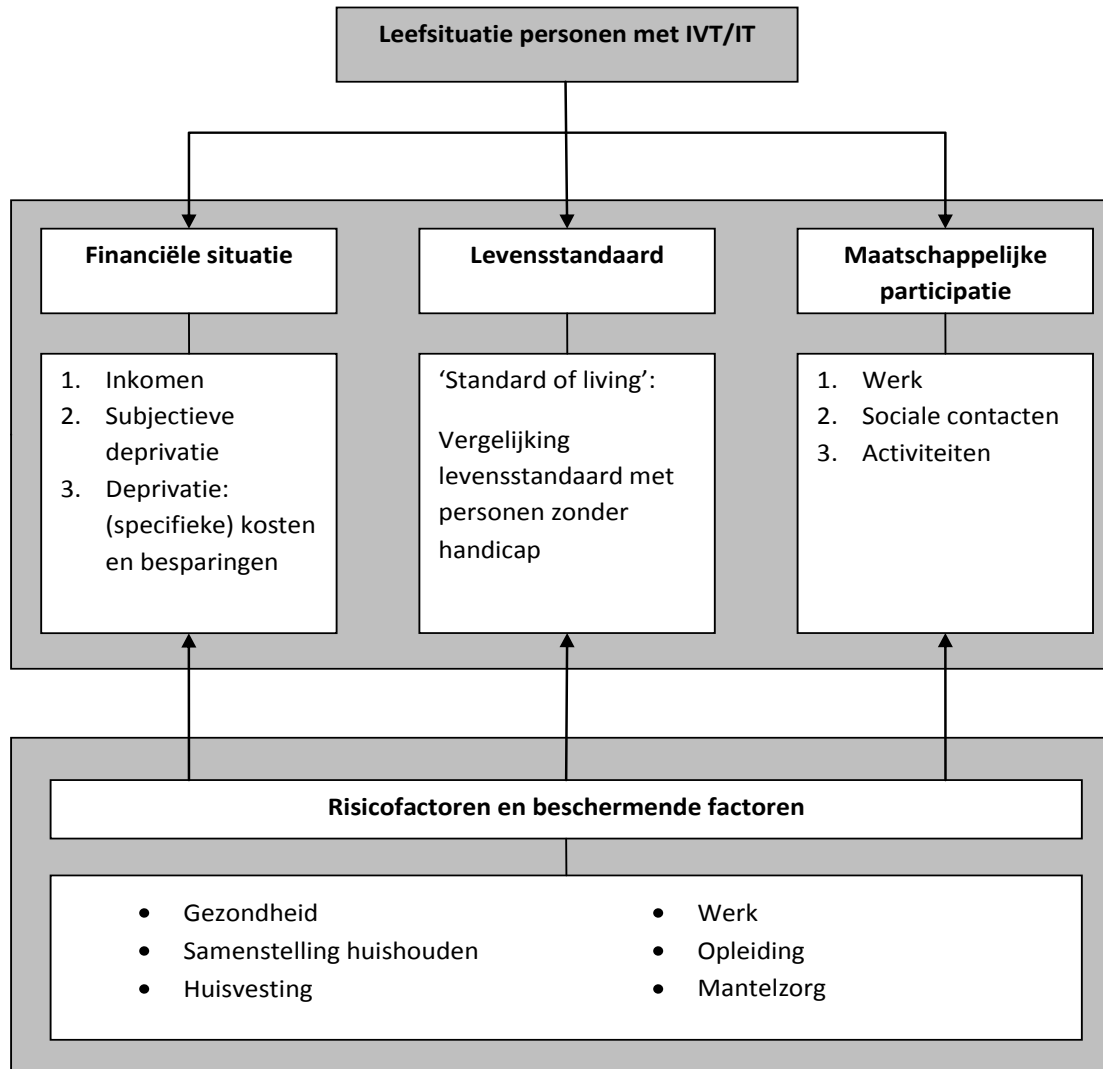
integratietegemoetkoming (IT)

- toegekend aan personen die vanwege een vermindering van de zelfredzaamheid bijkomende kosten hebben
- er wordt nagegaan welke invloed de handicap heeft op de uitvoering van verschillende dagdagelijkse taken, zoals zich verplaatsen en zich verzorgen
- middelgetoetst

Effectiviteit van de tegemoetkomingen?

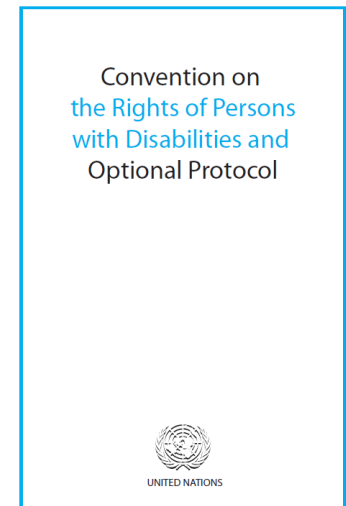
1. In welke mate garanderen de tegemoetkomingen een minimumbescherming door armoede te voorkomen?
2. In welke mate wordt een voldoende levensstandaard gegarandeerd in vergelijking met een persoon zonder handicap door de extra kosten als gevolg van de handicap te dekken?
3. In welke mate nemen de uitkeringsgerechtigden deel aan de samenleving?

Conceptueel model

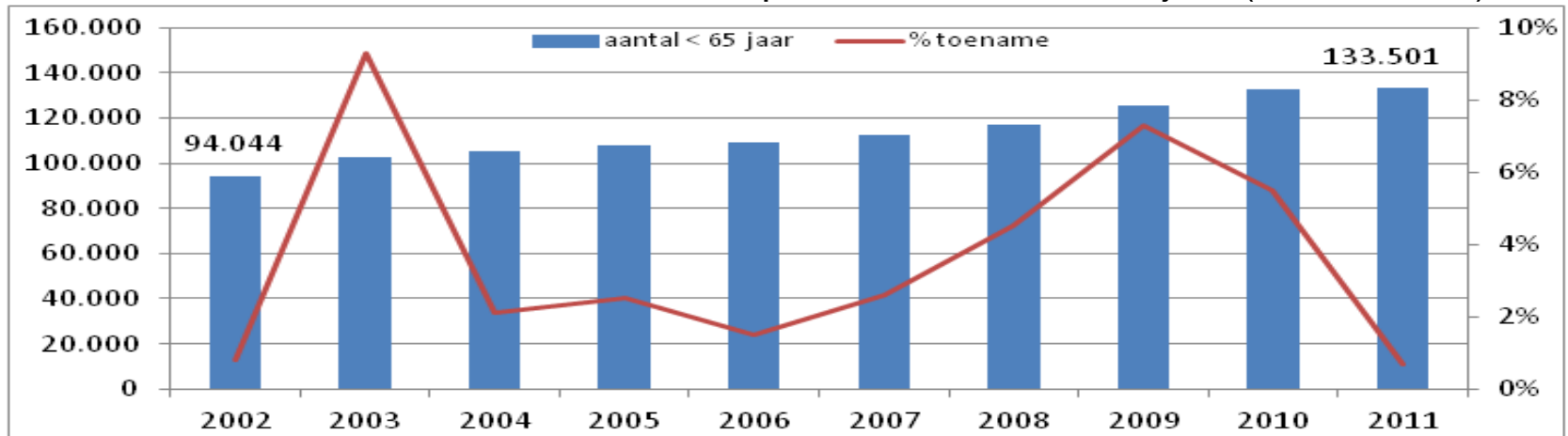
Waarom een survey?

- Groei van het stelsel IVT/IT
- Er is weinig geweten over hun leefsituatie
- Discussie over realiseren doelstellingen Verdrag Verenigde Naties betreffende de rechten van personen met een handicap

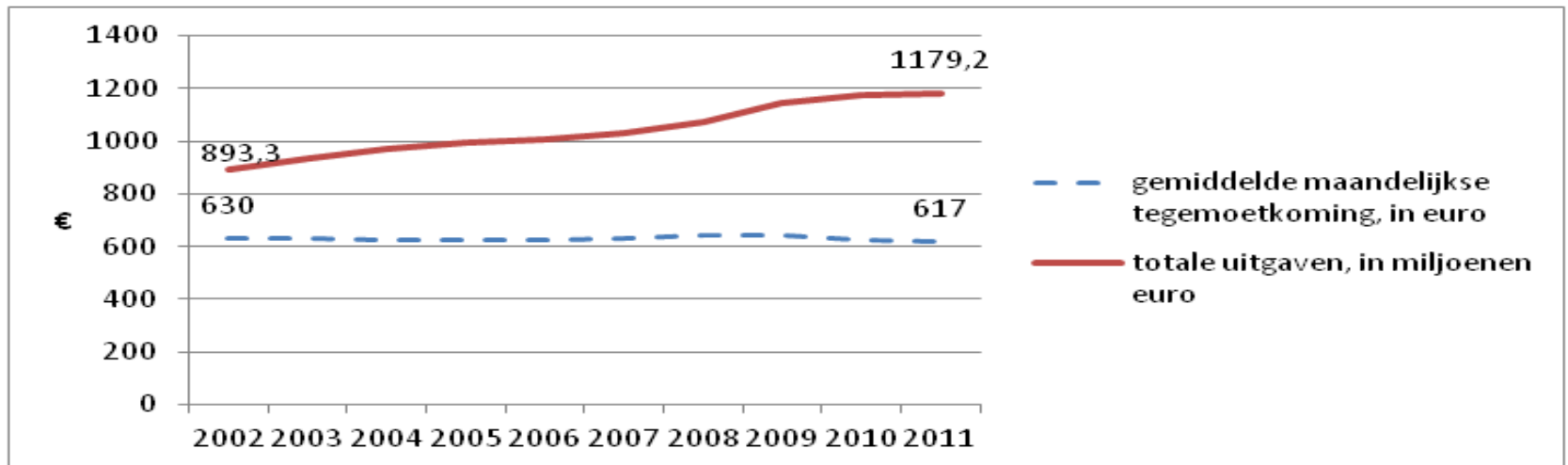

Groei van het stelsel IVT/IT

Evolutie van het aantal rechthebbenden op een IVT/IT onder 65 jaar (2002 – 2011)

Evolutie van de IVT/IT uitgaven in constante prijzen, waarde 2011 (2002 – 2011)

Vergelijking gebruikte databestanden HANDILAB en EU-SILC

	HANDILAB	EU-SILC
steekproef	Gestratificeerde steekproef	Toevalssteekproef
N	1118 huishoudens	4568 huishoudens
populatie	132.594 rechthebbenden IT en/of IVT tussen 21-65 jaar (FOD SZ 31/12/2010)	private Belgische huishoudens, en de individuen die daarvan deel uitmaken afbakening referentiepersoon tussen 21-65 jaar
representativiteit	Representatief qua tegemoetkoming (IT, IVT en IT-IVT) en zelfredzaamheid	Representatief voor België
veldwerk	maart-mei 2011	2009
inkomensperiode	2010	2008

Profiel respondenten HANDILAB

onafhankelijke variabelen	antwoordcategorieën	%
geslacht	Man	44,5
	Vrouw	55,5
leeftijd	52-65 jaar	43,3
	42-51 jaar	24,6
	32-41 jaar	16,4
	22-31 jaar	15,7
ADL	ernstig beperkt	26,4
	matig beperkt	47,1
	niet beperkt	26,5
IADL	ernstig beperkt	63,0
	matig beperkt	30,9
	niet beperkt	6,1
samenlevingsvorm	geen partner, geen kinderen, alleenwonend	29,3
	geen partner, geen kinderen, wonend bij ouders	23,1
	met partner, geen kinderen	18,4
	met partner, met kinderen	15,1
	geen partner, met kinderen	7,7
	overige	6,4
Werk in huishouden	Ja	17,1
Opleidingsniveau	postsecundair	29,4
Eigenaar woning	Ja	27,9
Mantelzorg ontvangen	Ja	64,0

Profiel respondenten HANDILAB

Gezondheidssituatie

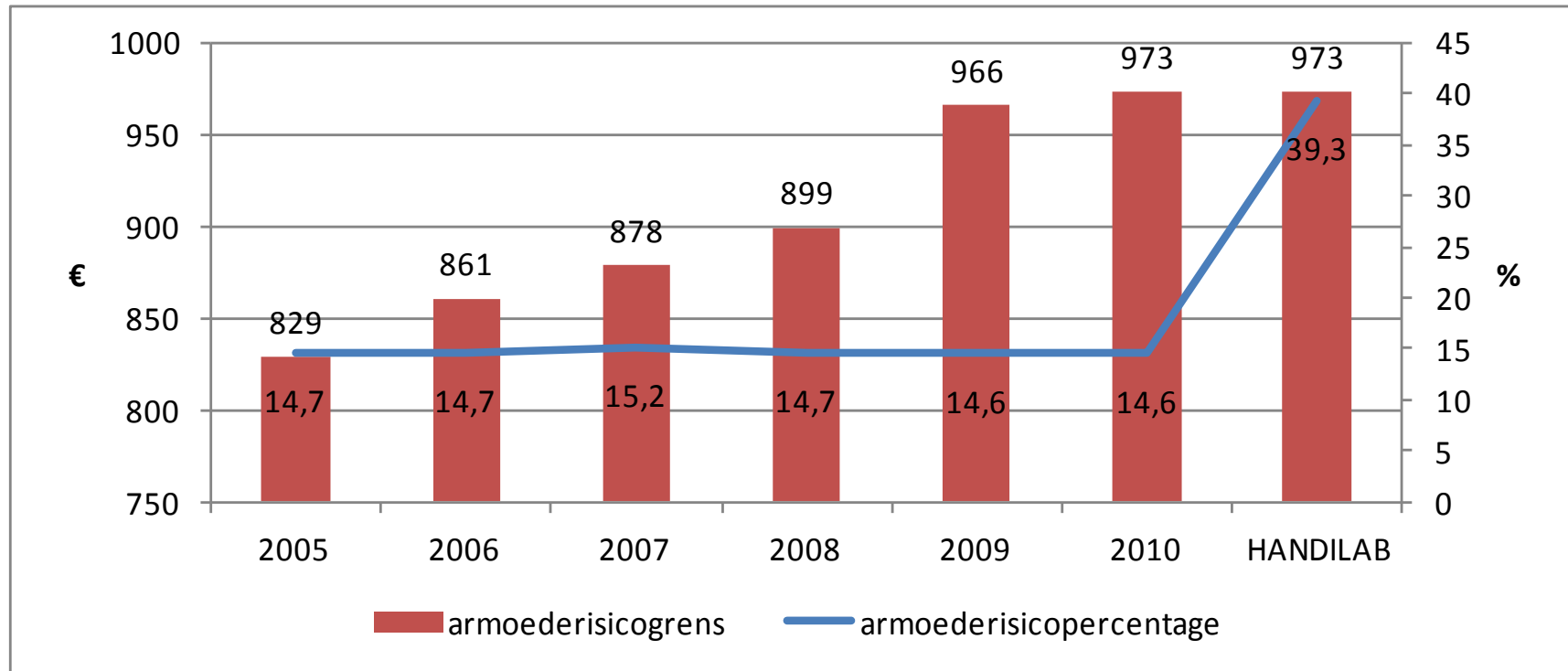
Variabele:	Antwoordcategorieën:	%
Type handicap	Visuele beperking	30,1
	Auditieve beperking	14,3
	Lichamelijke beperking	71,2
	Verstandelijke handicap/beperking	36,7
	Chronische ziekte	32,2
	Psychische of psychiatrische ziekte	24,2
Subjectieve gezondheid	goede gezondheidstoestand	20,1
	slechte gezondheidstoestand	79,9
Begin van de handicap	0-18 jaar	47,8
	18 jaar of ouder	52,2
Pijn	geen/beetje pijn	46,0
	veel/heel veel pijn	54,0

- Diversiteit van beperkingen
- 1 op 5 vindt zijn eigen gezondheid goed
- Meer dan 1 op 2 heeft veel pijn

- armoederisico
- kosten
- deprivaties

1. Financiële situatie

Armoederisicopercentage (<60% van het mediaan netto-inkomen) en armoedegrens, vergelijking 2005-2010 Belgische huishoudens met HANDILAB

- ➔ op basis van survey HANDILAB heeft 39,3% van de huishoudens met IVT/IT een gestandaardiseerd inkomen dat onder de armoedegrens van € 973 ligt
- ➔ voorstanders van SOL stellen dat het armoederisico wordt onderschat, juist omdat er geen rekening wordt gehouden met de extra kosten die personen met een handicap hebben

1. Financiële situatie

- armoederisico
- kosten
- deprivaties

Percentage respondenten met een objectief armoederisico (<60% van het mediaan netto-inkomen) naar achtergrondkenmerken, met adjusted odds ratios

onafhankelijke variabelen	antwoordcategorieën	objectief armoederisico			
		in %	Odds Ratio	95% B.I.	Sign. Niv.
ADL	ernstig beperkt	29.7	1		
	matig beperkt	46.8	1.84	1.26-2.67	0.0015
	niet beperkt	33.6	1.31	0.82-2.08	0.26
IADL	ernstig beperkt	34.3	1		
	matig beperkt	49.5	1.83	1.31-2.57	0.0004
	niet beperkt	31.0	1.08	0.56-2.12	0.81
Samenlevingsvorm	geen partner, geen kinderen, alleenwonend	33.3	1		
	geen partner, geen kinderen, wonend bij ouders	29.6	1.15	0.73-1.81	0.55
	met partner, geen kinderen	27.5	0.91	0.59-1.42	0.68
	met partner, met kinderen	63.7	5.96	3.72-9.56	<0.0001
	geen partner, met kinderen	57.5	2.80	1.62-4.84	0.0002
	overige	35.6	1.42	0.76-2.65	0.27

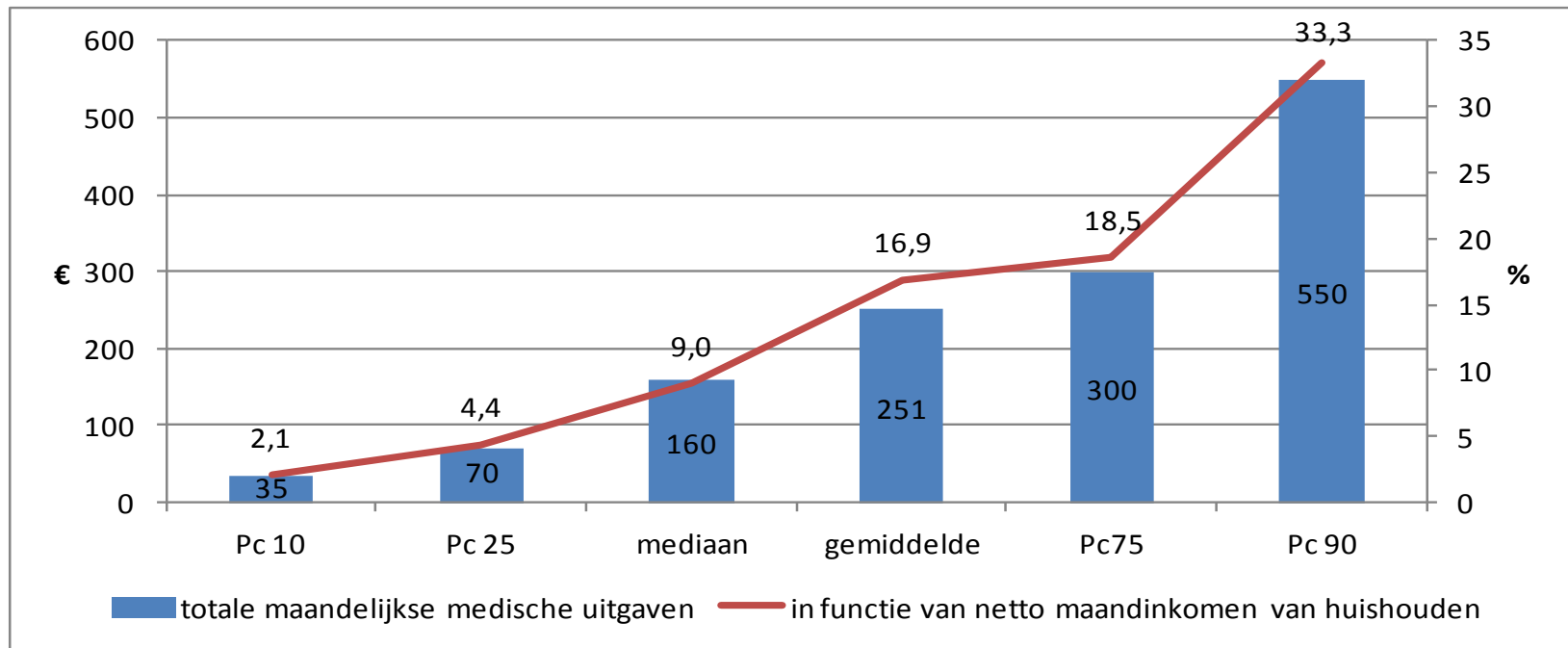
Onder controle van geslacht, leeftijd, werksituatie, eigenaar woning, mantelzorg, opleidingsniveau

- ➔ Ernst beperking: personen met matige beperking hebben hoogste armoederisico
- ➔ Samenlevingsvorm: huishoudens met kinderen hebben hoogste armoederisico

1. Financiële situatie

- armoederisicograad
- kosten
- deprivaties

Verdeling van de maandelijkse medische uitgaven naar percentiel in € per maand en in verhouding tot het beschikbaar inkomen van het huishouden in %, steekproef HANDILAB

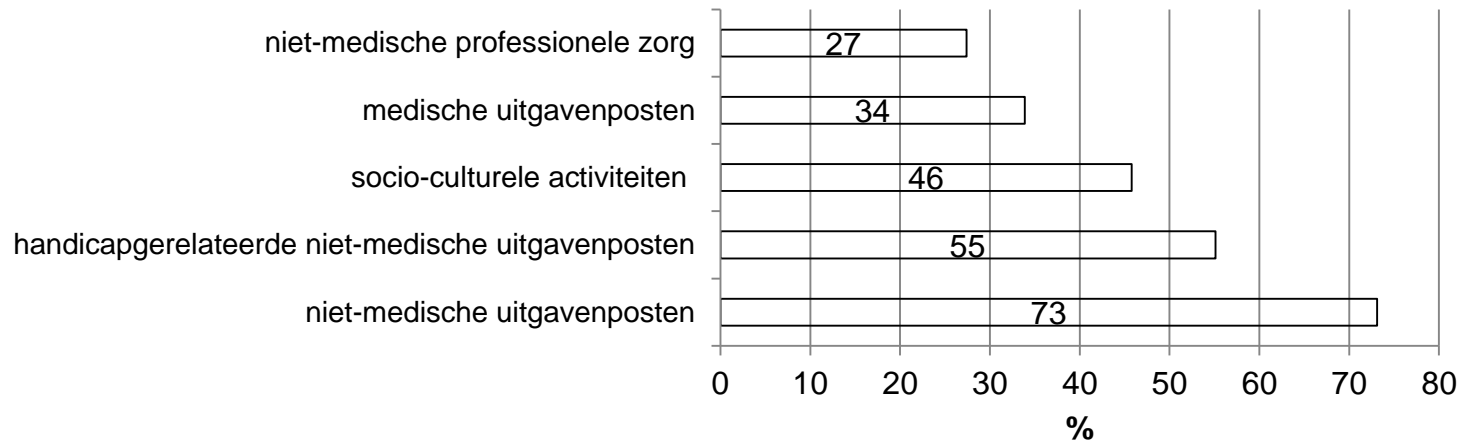
Gemiddelde maandelijkse medische uitgaven in € en als aandeel van het beschikbaar inkomen, vergelijking Gezondheidsenquête 2008 en HANDILAB

	Gezondheidsenquête 2008	HANDILAB
gemiddelde maandelijkse medische uitgaven	€ 125	€ 251
aandeel medische uitgaven in beschikbaar inkomen	7%	17%

1. Financiële situatie

- armoederisicograad
- kosten
- deprivaties

Overzicht van uitgavenposten waarop huishoudens de afgelopen 12 maand hebben bespaard (in %)

- 34% van de huishoudens uit de steekproef van HANDILAB stelt in de afgelopen 12 maanden minstens 1 vorm van medische zorgen uit omwille van financiële redenen. In de Gezondheidsenquête van 2008 is dat 14%.
- 2/3de van de huishoudens bespaart op minstens 2 uitgavenposten, 10% bespaart op elk van de opgenomen uitgavenposten
- In de afgelopen 12 maanden kan 22% minstens 1 keer de rekeningen van nutsvoorzieningen niet (op tijd) betalen. 25 % kan de rekeningen van gezondheidsuitgaven niet (op tijd) betalen
- 26% van de huishoudens moet schulden afbetalen voor leningen (buiten de afbetaling voor de woning). De mediaan van deze maandelijkse kost bedraagt € 250.

2. Effectiviteit in functie van levensstandaard

LEVENSTANDAARD

3 verschillende indicatoren van levensstandaard:

- eindjes aan elkaar knopen
- bezit consumptiegoederen
- basisbehoeften veroorloven

Standard of living benadering:

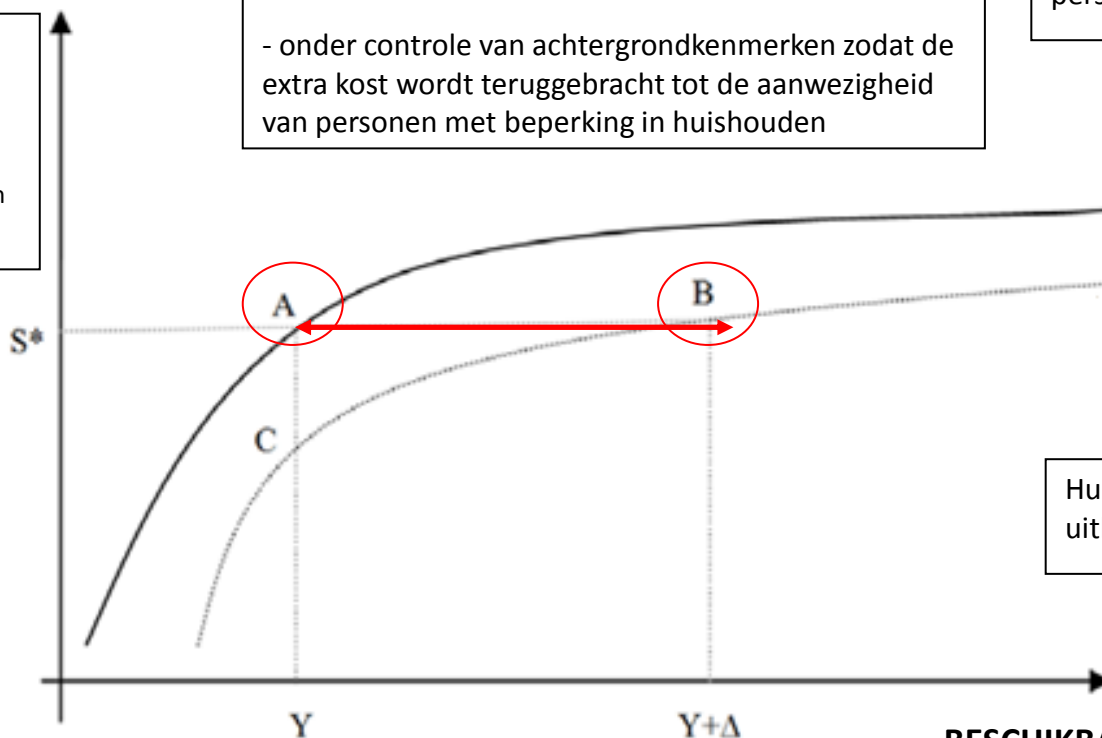
-berekent afstand tussen A en B

-dit is de extra kost voor huishoudens HANDILAB om een evenwaardige levensstandaard te bekomen als huishoudens zonder personen met een beperking

- onder controle van achtergrondkenmerken zodat de extra kost wordt teruggebracht tot de aanwezigheid van personen met beperking in huishouden

Huishoudens EU-SILC zonder personen met een beperking

Huishoudens HANDILAB met uitkeringsgerechtigden IVT/IT

BESCHIKBAAR INKOMEN HUISHOUDEN

natuurlijke logaritme van inkomen impliceert dat de marginale invloed van inkomen op de levensstandaard daalt naarmate het inkomen stijgt

2.1. Indicatoren Standard of living

- ➔ Er bestaat geen gouden standaard voor de selectie van SOL indicatoren
 - enkelvoudig item of samengestelde index
 - met of zonder gewichten
 - verschillende domeinen samenvoegen of niet (Morciano e.a., 2012; Berthoud & Bryan, 2010)

Overzicht van de 3 geselecteerde indicatoren van levensstandaard

SOL indicator	omschrijving	antwoordcategorieën	
SoL_1	Eindjes aan elkaar kunnen knopen	1 2 3 4	(zeer) moeilijk eerder moeilijk eerder gemakkelijk (zeer) gemakkelijk
SoL_2	Bezit duurzame consumptiegoederen	1 2 3 4	huishouden kan 2 of minder van de 5 consumptiegoederen veroorloven huishouden kan 3 van de 5 consumptiegoederen veroorloven huishouden kan 4 van de 5 consumptiegoederen veroorloven huishouden kan alle 5 consumptiegoederen veroorloven
SoL_3	Basisbehoeften kunnen veroorloven	1 2 3	huishouden kan 1 of minder van de 3 zaken veroorloven huishouden kan 2 van de 3 zaken veroorloven huishouden kan alle 3 zaken veroorloven

2.1. Indicatoren Standard of living

Vergelijking van de mate waarin huishoudens de eindjes aan elkaar kunnen knopen in de steekproeven EU-SILC zonder beperking en HANDILAB (in kolom%)

eindjes aan elkaar knopen	steekproef	
	EU-SILC zonder beperking	HANDILAB
Zeer moeilijk	7,2	22,1
Moeilijk	12,4	24,7
Eerder moeilijk	19,5	25,0
Eerder gemakkelijk	27,0	18,9
Gemakkelijk	27,7	7,5
Zeer gemakkelijk	6,3	1,8
N (100%)=	3514	1108

➔ Enkelvoudig basisindicator die in SOL onderzoek wordt gebruikt
 (Zaidi & Burchardt, 2003/2009; Saunders, 2005/2006)

2.1. Indicatoren Standard of living

Vergelijking van het % huishoudens dat zich een consumptiegoed niet kan veroorloven in de steekproeven EU-SILC zonder beperking en HANDILAB

bezit consumptiegoederen	steekproef	
	EU-SILC zonder beperking	HANDILAB
telefoon / gsm	0,2	17,3
kleuren-tv	0,7	1,8
computer	5,3	19,3
wasmachine	2,6	6,5
auto	8,0	22,8

→ Samengestelde indicator voor niet kunnen veroorloven consumptiegoederen (Zaidi & Burchardt, 2003/2005; Cullinan e.a. 2008/2011; INDECON, 2004; She & Livermore, 2007)

2.1. Indicatoren Standard of living

Vergelijking van het % huishoudens dat zich basisbehoeften niet kan veroorloven in de steekproeven EU-SILC zonder beperking en HANDILAB

basisbehoeften veroorloven	steekproef	
	EU-SILC zonder beperking	HANDILAB
jaarlijks een week op vakantie gaan	23,8	70,6
om de twee dagen vlees, kip- of vismaaltijd (of een vegetarisch equivalent) te eten	4,7	20,1
uw woning voldoende verwarmen	5,1	22,6

➔ Wat is een volwaardige levensstandaard?

2.2. Resultaten SOL

- extra kosten in %
- extra kosten in €
- in functie van ernst beperking

Disability equivalentiefactoren voor aantal personen met beperking in huishouden in functie van extra kosten

	Eindjes aan elkaar knopen	Bezit duurzame consumptiegoederen	Basisbehoeften kunnen veroorloven
niemand met beperking in huishouden	1.00	1.00	1.00
1 persoon met beperking in huishouden	1.18	1.39	1.63
2 of meer personen met beperking in huishouden	1.35	1.36	1.74

= equivalentiefactoren om beschikbaar huishoudinkomen te standaardiseren voor aantal personen met beperking in huishouden

→ huishoudens met 1 persoon met een beperking hebben

18% extra kosten om evenwaardig de eindjes aan elkaar te kunnen knopen

39% extra kosten om evenwaardig consumptiegoederen te kunnen bezitten

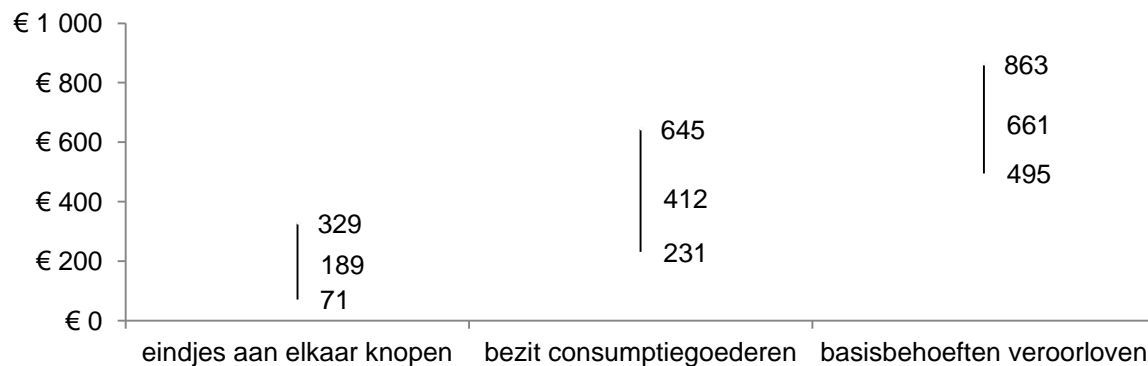
63% extra kosten om evenwaardig basisbehoeften te kunnen vervullen

als de referentiegroep van huishoudens zonder personen met een beperking, na controle voor huishoudinkomen en achtergrondvariabelen

2.2. Resultaten SOL

- extra kosten in %
- extra kosten in €
- in functie van ernst beperking

Extra maandelijkse kosten om een gelijkwaardige levensstandaard te behalen als huishoudens zonder beperkingen, voor 1 persoon met een beperking binnen huishouden (in €, met 95% betrouwbaarheidsinterval)

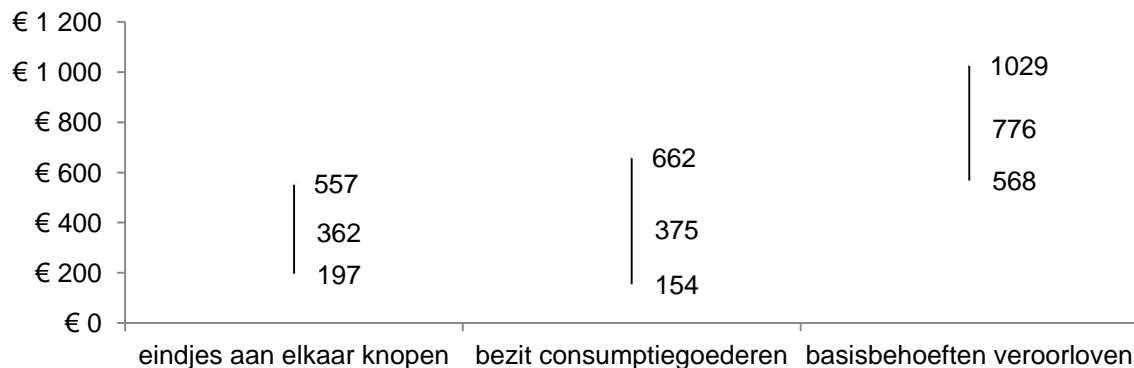
Om op hetzelfde niveau maandelijks de eindjes aan elkaar te kunnen knopen als huishoudens zonder personen met een beperking, is er door de extra kosten van de beperking:

€ 189 extra nodig voor 1 persoon met een beperking

€ 362 extra nodig voor 2 of meer personen met een beperking binnen huishouden

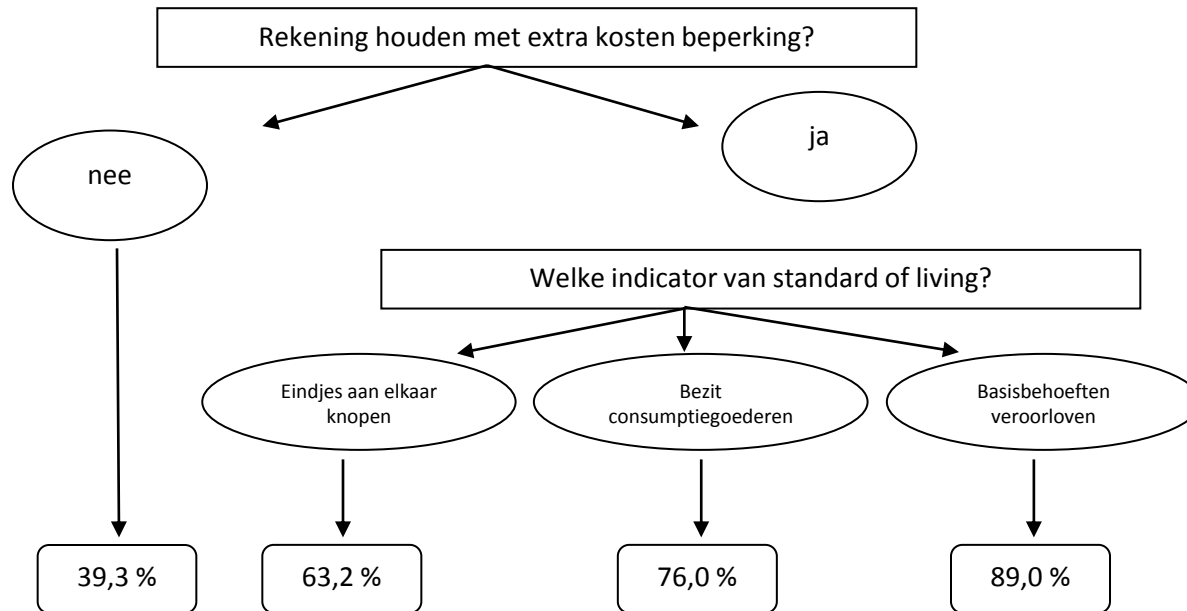
variatie in extra kosten door keuze indicator standard of lving:
kunnen rondkomen ≠ basisbehoeften kunnen veroorloven

... voor 2 of meer personen met een beperking binnen huishouden

2.2. Resultaten SOL

Armoederisicograad van huishoudens met een tegemoetkoming IVT/IT, rekening houdend met equivalentiefactoren voor extra kosten (in %)

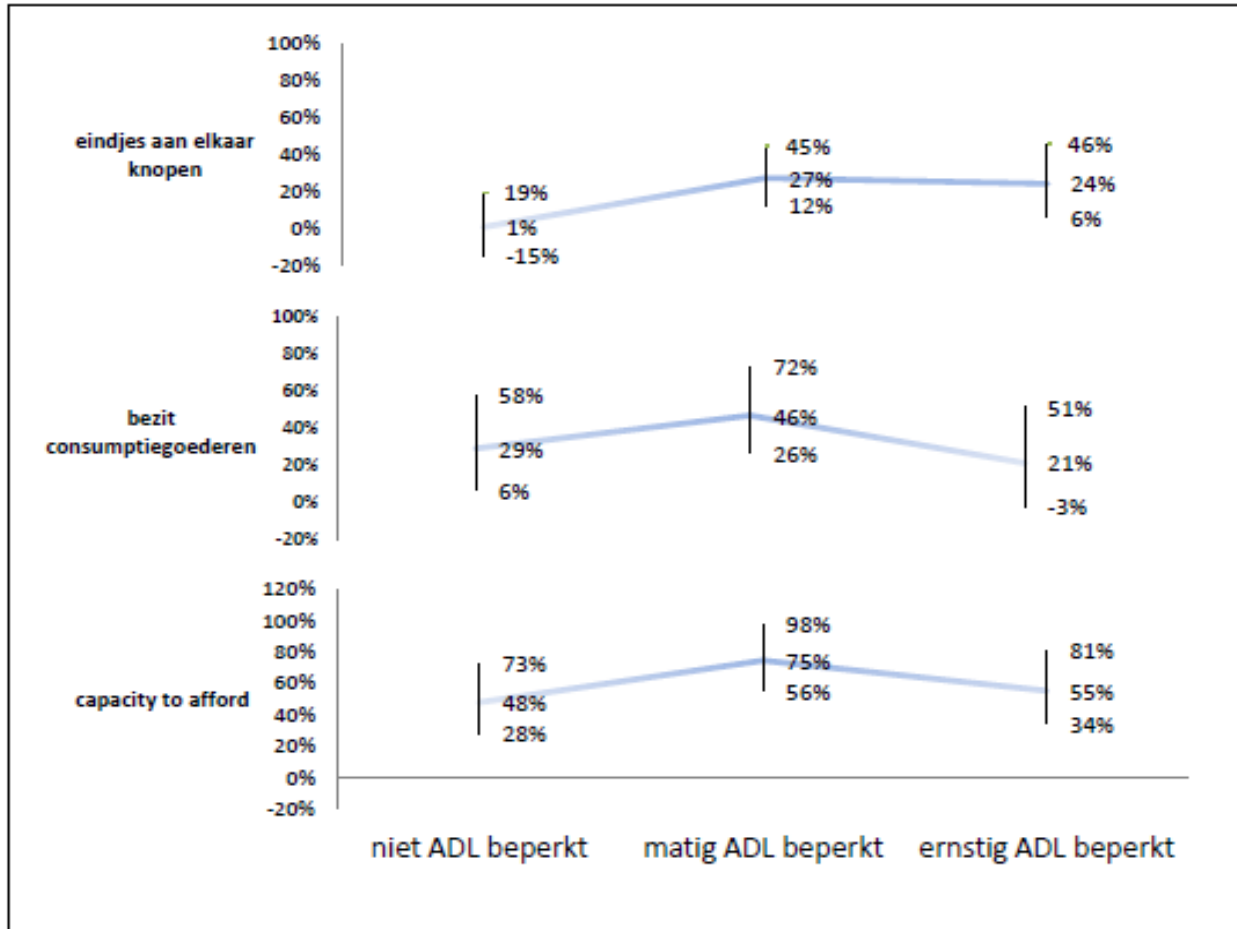

➔ Inkomen is onvoldoende maat om armoede van personen met handicap in te schatten (onderschatting...)

2.2. Resultaten SOL

- extra kosten als %
- extra kosten in €
- in functie van ernst beperking

Extra kosten in functie van ernst ADL-beperking, voor 1 persoon met beperking in huishouden, met 95% betrouwbaarheidsinterval

Extra kost neemt niet stapsgewijs toe naarmate de beperking ernstiger is.

Idealiter vormen de extra kosten een rechte lijn zodat de tegemoetkoming compenseert voor de extra kosten van de beperking.

Beleid komt in verhouding het minst goed tegemoet aan de extra kosten van de tussencategorie

3. Maatschappelijke participatie

Niet enkel fysieke, maar ook sociale noden moeten vervuld zijn om een volwaardig deel te nemen aan de samenleving

➔ evolutie naar sociale inclusie

1. Werk
2. Socio-culturele activiteiten
3. Sociale contacten

3. Maatschappelijke participatie

- werk
- socio-culturele activiteiten
- sociale contacten

➔ 11% van de respondenten werkt momenteel

- 4% van de 50-plussers werkt
- 3,5% van de personen met een ernstige ADL-beperking werkt

➔ Van de respondenten die niet aan het werk zijn, is 6% op dit moment op zoek naar werk

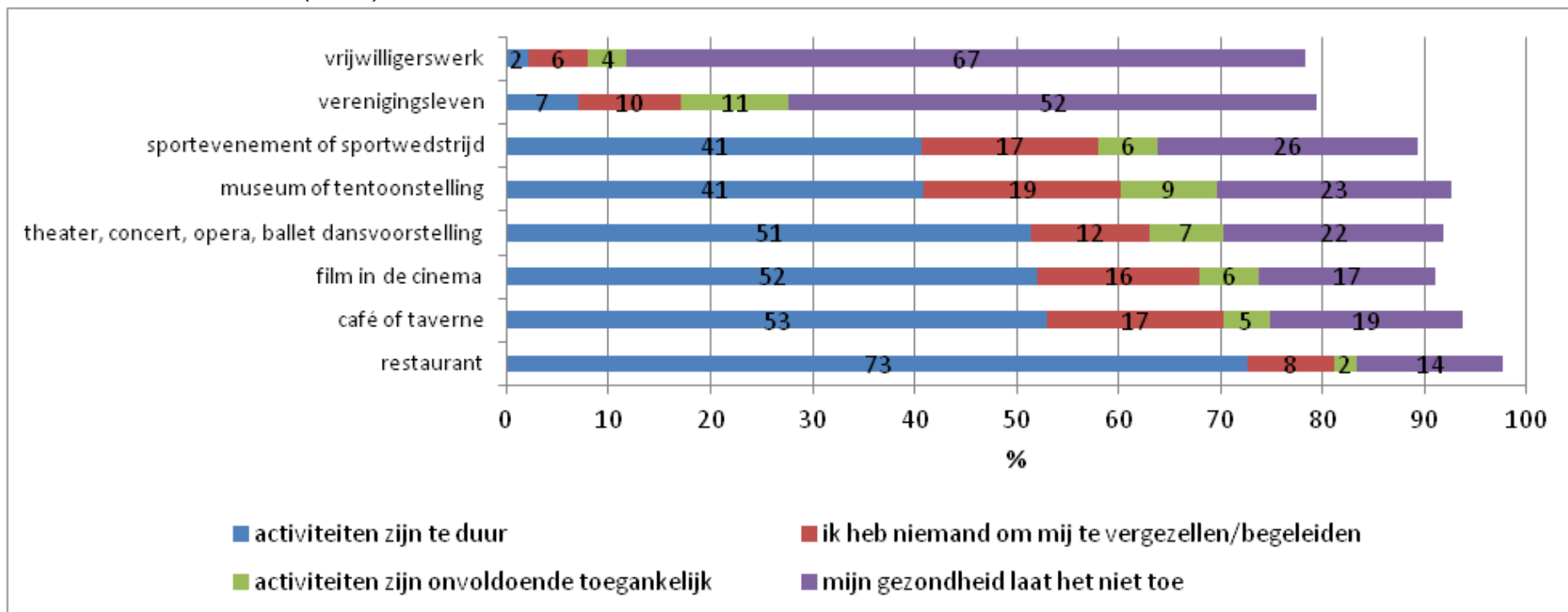
- onder de 30 jaar zoekt 18% werkt, boven de 50 minder dan 2%
- 11,5% van de personen die niet ADL-beperkt zijn zoekt werk

3. Maatschappelijke participatie

- werk
- socio-culturele activiteiten
- sociale contacten

32% neemt nooit deel aan één van onderstaande socio-culturele activiteiten

Voornaamste redenen waarom men minder vaak dan gewenst deelneemt aan socio-culturele activiteiten (in %)

➔ 46% van de huishoudens neemt minder dan gewenst deel aan minstens 1 van deze socio-culturele activiteiten omdat het te duur is

3. Maatschappelijke participatie

- werk
- socio-culturele activiteiten
- sociale contacten

- 30% ziet nooit vrienden, of heeft geen vrienden
- ➔ Dit hangt samen met beperkte deelname aan betaalde arbeid en socio-culturele activiteiten

- 1 op 3 voelt zich vaak of altijd eenzaam
- ➔ Beperkt zijn in de activiteiten van het dagelijks leven gaat samen met een hoger risico op eenzaamheid
- ➔ Alleenwonenden en eenoudergezinnen voelen zich het vaakst eenzaam

- De effectiviteit van de tegemoetkomingen IT/IVT is beperkt
 1. Minimumbescherming wordt onvoldoende gerealiseerd
 2. Extra kosten als gevolg van beperking worden onvoldoende gedekt
 3. Maatschappelijke participatie is beperkt

- Verschillende pistes mogelijk om leefsituatie uitkeringsgerechtigden IVT/IT te verbeteren
 1. Verhogen van het inkomen
 2. Verminderen van de uitgaven
 3. Verbetering van de dienstverlening

- Nood aan maatschappelijk debat over inclusie van personen met handicap en over de rol van uitkeringen hierin

- Conventie van de Rechten van Personen met een Handicap van de Verenigde Naties als richtinggevend beleidskader